

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โรคพื้นน้ำนมผุในเด็กก่อนวัยเรียน นับเป็นปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญอย่างหนึ่งของประเทศไทย ก่อให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพอนามัยของเด็กก่อนวัยเรียน ซึ่งวัยนี้เป็นช่วงเวลาที่สำคัญที่สุดในการเตรียมความพร้อมทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม สติปัญญา และเป็นพื้นฐานของการก่อร่างพฤติกรรมต่าง ๆ เพื่อการเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีมีคุณภาพในอนาคต ดังนั้นหากปล่อยให้เด็กก่อนวัยเรียนมีสภาวะในช่องปากไม่ดี จะส่งผลเสียต่อสุขภาพร่างกายของเด็กก่อนวัยเรียนอย่างเห็นชัดเจนคือความเจ็บปวดทรมาน เมื่อโรคลุกลามถึงโพรงประสาทฟัน หรือเมื่อเกิดการอักเสบ ใช้เคี้ยวอาหารไม่ได้ มีผลกระทบต่อระบบทางเดินอาหาร และสภาพจิตใจเนื่องจากอาการปวดฟันจะทำให้เด็กก่อนวัยเรียนเกิดความเครียดทางอารมณ์ หงุดหงิดง่าย มีความวิตกกังวล เสียบุคลิกภาพและขาดความมั่นใจในการพูดคุย (ทัศนีย์ คุมมานนท์, 2548 : 94-95) นอกจากนี้ยังจะส่งผลกระทบต่อครอบครัวและประเทศชาติด้วย เนื่องจากต้องเสียเวลาในการประกอบภารกิจการทำงาน ทำให้ขาดรายได้ และต้องเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาที่มีมูลค่าสูง

จากผลการสำรวจเพื่อประเมินสถานการณ์ทันตสุขภาพกลุ่มเด็กอายุ 3 ปีระดับประเทศของกองทันตสาธารณสุข กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ตั้งแต่ปี 2549 ถึงปี 2552 พบว่า ประเทศไทยมีเด็กอายุ 3 ปีที่ปราศจากฟันผุเพียงร้อยละ 35.23 37.15 36.20 และ 39.83 ตามลำดับ (กองทันตสาธารณสุข, 2552ก : 49-54) และเมื่อนำผลการสำรวจระดับจังหวัดมาถ่วงน้ำหนักด้วยจำนวนประชากรเด็กอายุ 3 ปีของแต่ละจังหวัด โดยใช้ข้อมูลประชากรพ.ศ.2550 ของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย พบว่า ร้อยละของเด็กปราศจากฟันผุในภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ เป็นร้อยละ 35.61 38.36 38.48 และ 30.59 ตามลำดับ (สุรางค์ เขษฐพฤษณ์, 2551 : 2) จากผลการสำรวจทั้งหมดตั้งแต่ปี 2549 ถึงปี 2552 จะเห็นได้ว่าสภาวะปราศจากฟันผุเด็กอายุ 3 ปี ของประเทศไทยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น สอดคล้องกับในระดับภาคทุกภาคซึ่งมีแนวโน้มสภาวะเด็กปราศจากฟันผุเพิ่มขึ้น แม้ว่าสภาวะปราศจากฟันผุในเด็กอายุ 3 ปีจะเพิ่มขึ้น แต่ก็ยังไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานที่กองทันตสาธารณสุขกำหนดไว้ คือ กลุ่มเด็กอายุ 3 ปี จะต้องปราศจากฟันผุไม่น้อยกว่าร้อยละ 40 สำหรับผลการสำรวจสภาวะทันตสุขภาพเด็กอายุ 3 ปี ของจังหวัดชุมพร ตั้งแต่ปี 2549 ถึงปี 2552 พบว่า เด็กอายุ 3 ปี

ปราศจากฟันผุร้อยละ 27.86 37.37 43.80 และ 43.93 มีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นในทุกๆ ปี แต่จากผลการสำรวจสถานะทันตสุขภาพของอำเภอสวี จังหวัดชุมพร ตั้งแต่ปี 2550 ถึง ปี 2552 พบว่ามีเด็กที่ปราศจากฟันผุไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานที่กรมอนามัยกำหนดไว้ คือร้อยละ 37.50 38.00 และ 38.75 ตามลำดับ

แม้ว่าการดำเนินงานทันตสาธารณสุขในระยะหลังๆ กระทรวงสาธารณสุขได้มีการผลิตพัฒนา จัดการองค์ความรู้เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางทันตสาธารณสุขสำหรับเด็กช่วงก่อนวัยเรียนไม่ว่าจะเป็น การตรวจสุขภาพช่องปาก การให้ทันตสุขภาพศึกษาแก่หญิงมีครรภ์ การแจกแปรงสีฟันอันแรก ของหนู และการเสริมสร้างศักยภาพภาคีเครือข่ายเพื่อให้เกิดการดำเนินงานสร้างเสริมทันตสุขภาพที่มีความต่อเนื่องและยั่งยืน (สำนักทันตสาธารณสุข, 2553 : 3-4) ทำให้อัตราการเกิดโรคฟันผุในเด็กก่อนวัยเรียนลดลงไปในบางพื้นที่ แต่การดำเนินงานดังกล่าว ก็แสดงให้เห็นแล้วว่ายังไม่สามารถแก้ไข ปัญหาได้อย่างครอบคลุม เนื่องจากผลการดำเนินงานทันตสาธารณสุขยังไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน ที่กองทันตสาธารณสุขกำหนดไว้

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโรคฟันน้ำนมผุในเด็กที่ผ่านมา พบว่า จะเน้นเชิงระบาดวิทยา คือ มุ่งความสนใจไปที่ปัจจัยของการเกิดโรคฟันผุเป็นหลัก เช่น สุทธิ วงศ์คงคาเทพ (2547) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเกิดฟันผุของเด็กไทยอายุ 6-30 เดือน สุภัทรา สนธิเสวต (2551) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับภาวะสุขภาพช่องปากเด็กอายุ 3-5 ปี อำเภอเขียงรัฐ จังหวัดเขียงราย สิตาภา พิจิตรบันดาล (2541) ได้ทำการศึกษาปัจจัยของโรคฟันผุในระดับชุมชนของนักเรียนประถมศึกษา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน ส่วนการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมยังมีน้อย โดยเฉพาะพฤติกรรมดูแลทันตสุขภาพเด็กของผู้ปกครอง แต่คาดว่าสาเหตุสำคัญที่เด็กก่อนวัยเรียนเป็นโรคฟันผุ อาจเกิดจากพฤติกรรมผู้ปกครองในการดูแลทันตสุขภาพ เด็กก่อนวัยเรียน เนื่องจากเด็กก่อนวัยเรียนยังเป็นกลุ่มเด็กที่ต้องการการดูแลจากผู้ปกครอง การศึกษาพฤติกรรมของผู้ปกครองในการดูแลทันตสุขภาพเด็กก่อนวัยเรียนจึงควรได้รับการสนใจ ซึ่งประกอบด้วยพฤติกรรมด้านการดูแลสุขภาพบริโภคอาหาร การทำความสะอาดช่องปาก การตรวจฟันเด็กและการไปพบทันตบุคลากรสาธารณสุข พร้อมทั้งศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมดูแลทันตสุขภาพเด็กก่อนวัยเรียนของผู้ปกครอง โดยคาดหวังว่าผลจากการศึกษาครั้งนี้จะสามารถนำไปพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมในการดำเนินงานส่งเสริมทันตสุขภาพเด็กก่อนวัยเรียน อีกทั้งสามารถนำไปสร้างโปรแกรมทันตสุขภาพเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมดูแลทันตสุขภาพเด็กก่อนวัยเรียนของผู้ปกครองที่เหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับพฤติกรรมการดูแลทันตสุขภาพเด็กก่อนวัยเรียนของผู้ปกครอง
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการดูแลทันตสุขภาพเด็กก่อนวัยเรียนของผู้ปกครอง

สมมติฐานการวิจัย

1. พฤติกรรมการดูแลทันตสุขภาพเด็กก่อนวัยเรียนของผู้ปกครองในเขตอำเภอศรีจังหวัดชุมพร อยู่ในระดับพอใช้
2. ปัจจัยนำ ได้แก่ ความรู้ ความเชื่อ และทัศนคติ เกี่ยวกับการดูแลทันตสุขภาพเด็กก่อนวัยเรียน มีผลต่อพฤติกรรมการดูแลทันตสุขภาพเด็กก่อนวัยเรียนของผู้ปกครอง
3. ปัจจัยเอื้อ ได้แก่ การเข้าถึงแหล่งบริการทันตกรรม การเข้าถึงแหล่งขายอุปกรณ์ทำความสะอาดฟันเด็ก มีผลต่อพฤติกรรมการดูแลทันตสุขภาพเด็กก่อนวัยเรียนของผู้ปกครอง
4. ปัจจัยเสริม ได้แก่ การได้รับข่าวสารความรู้เกี่ยวกับการดูแลทันตสุขภาพ การได้รับการสนับสนุนทางสังคมในการดูแลทันตสุขภาพ มีผลต่อพฤติกรรม การดูแลทันตสุขภาพเด็กก่อนวัยเรียนของผู้ปกครอง

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะผู้ปกครองของเด็กก่อนวัยเรียนอายุ 3 ถึง 5 ปี ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในอำเภอศรี จังหวัดชุมพร

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ผู้ปกครองของเด็กก่อนวัยเรียนอายุ 3 ถึง 5 ปี ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในอำเภอศรี จังหวัดชุมพร จำนวน 923 คน โดยมีคุณสมบัติดังนี้

1. เป็นผู้มิบทบาทในการเลี้ยงดูเด็กเป็นส่วนใหญ่ และเป็นผู้เลี้ยงดูเด็กมาไม่น้อยกว่า 2 ปีก่อนถึงภาคการเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2553
2. มีความสามารถในการรับรู้และสื่อสารเข้าใจ
3. มีความสมัครใจและยินยอมให้ความร่วมมือในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ ผู้ปกครองของเด็กก่อนวัยเรียนอายุ 3 ถึง 5 ปี ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในอำเภอศรี จังหวัดชุมพร ได้แก่ตำบลนาโพธิ์ ตำบลสวี ตำบลทุ่งระยะ ตำบลครน ตำบลเขาทะลุ ตำบลเขาค่าย ตำบลนาสัก ตำบลด่านสวี ตำบลท่าหิน ตำบลปากแพรก ตำบลวิสัยใต้ จำนวน 280 คน

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตของเนื้อหา ศึกษาพฤติกรรมการดูแลทันตสุขภาพเด็กก่อนวัยเรียนของผู้ปกครอง ได้แก่ การดูแลการบริโภคอาหาร การทำความสะอาดช่องปาก การตรวจฟันเด็กและการพาเด็กไปพบทันตบุคลากรสาธารณสุข รวมทั้งทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมดังกล่าวทั้งปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยภายนอก ตามแนวคิดทฤษฎีการวิเคราะห์พฤติกรรมสุขภาพPRECEDE Framework (Green, 1991) แบ่งเป็นปัจจัยต่าง ๆ ประกอบด้วย ปัจจัยนำ ได้แก่ ความรู้ ความเชื่อ และทัศนคติเกี่ยวกับการดูแลทันตสุขภาพเด็กก่อนวัยเรียน ปัจจัยเอื้อ ได้แก่ การเข้าถึงแหล่งบริการทันตกรรม การเข้าถึงแหล่งขายอุปกรณ์ทำความสะอาดฟันเด็ก และปัจจัยเสริม ได้แก่ การได้รับข่าวสารความรู้เกี่ยวกับการดูแลทันตสุขภาพเด็กจากสื่อมวลชน และการได้รับการสนับสนุนทางสังคมในการดูแลทันตสุขภาพเด็ก

ขอบเขตด้านระยะเวลา

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการระหว่างวันที่ 1 พฤษภาคม 2553 ถึง 31 กันยายน 2553

ขอบเขตด้านตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

ตัวแปรอิสระ ได้แก่

1. ปัจจัยนำ ประกอบด้วย

- 1.1 ความรู้เกี่ยวกับการดูแลทันตสุขภาพเด็ก
- 1.2 ความเชื่อเกี่ยวกับการดูแลทันตสุขภาพเด็ก
- 1.3 ทัศนคติเกี่ยวกับการดูแลทันตสุขภาพเด็ก

2. ปัจจัยเอื้อ ประกอบด้วย

- 2.1 การเข้าถึงแหล่งบริการทันตกรรม
- 2.2 การเข้าถึงแหล่งขายอุปกรณ์ทำความสะอาดฟันเด็ก

3. ปัจจัยเสริม ประกอบด้วย

- 3.1 การได้รับข่าวสารความรู้เกี่ยวกับการดูแลทันตสุขภาพจากสื่อมวลชน
- 3.2 การได้รับการสนับสนุนทางสังคมในการดูแลทันตสุขภาพ

ตัวแปรตาม ได้แก่ พฤติกรรมการดูแลทันตสุขภาพของผู้ปกครอง ประกอบด้วย

1. การดูแลการบริโภคอาหาร
2. การทำความสะอาดช่องปาก
3. การตรวจฟันและการพาเด็กไปพบทันตบุคลากรสาธารณสุข

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

เด็กก่อนวัยเรียน (Preschool Children) หมายถึง เด็กที่มีช่วงอายุระหว่าง 3 ปี ถึงอายุ 5 ปี 11 เดือน 29 วัน ที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอสวี จังหวัดชุมพร

ผู้ปกครอง หมายถึง แม่หรือพ่อหรือญาติของเด็กที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอสวี จังหวัดชุมพร ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทในการเลี้ยงดูเด็กเป็นส่วนใหญ่ และเป็นผู้เลี้ยงดูเด็กมาไม่น้อยกว่า 2 ปี ก่อนถึงภาคการเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2553

ความรู้เกี่ยวกับการดูแลทันตสุขภาพเด็กก่อนวัยเรียนของผู้ปกครอง หมายถึง ความรู้ ความจำความระลึกได้ ของผู้ปกครองในเรื่องความสำคัญของฟันน้ำนม วิธีการให้นม อาหารที่ถูกต้องเหมาะสมสำหรับเด็ก การทำความสะอาดช่องปาก การตรวจฟันและการพาเด็กไปพบทันตบุคลากร สาธารณสุข

ความเชื่อเกี่ยวกับการดูแลทันตสุขภาพเด็กก่อนวัยเรียนของผู้ปกครอง หมายถึง ความเชื่อ ความศรัทธาว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสมของผู้ปกครองที่มีต่อการดูแลฟันน้ำนมเด็ก การรักษาและการป้องกันโรคฟันผุ

ทัศนคติเกี่ยวกับการดูแลทันตสุขภาพเด็กก่อนวัยเรียนของผู้ปกครอง หมายถึง ความรู้สึก ความคิดเห็นของผู้ปกครองที่มีผลต่อการดูแลรักษาฟันน้ำนม การทำความสะอาดฟันเด็ก การตรวจฟัน และการพาเด็กไปพบทันตแพทย์

การเข้าถึงแหล่งบริการทันตกรรม หมายถึง การมีสถานอนามัย โรงพยาบาล คลินิก เอกชน ในบริเวณใกล้เคียงที่สามารถให้บริการทันตกรรมหรือตรวจฟันเด็ก หรือการที่มีเจ้าหน้าที่ สาธารณสุขออกไปบริการทันตกรรมหรือตรวจฟันเด็กหรือให้คำแนะนำในการดูแลทันตสุขภาพเด็ก ในหมู่บ้าน ระยะเวลา ความสะดวกในการพาเด็กไปใช้บริการของผู้ปกครอง

การเข้าถึงแหล่งขายอุปกรณ์ทำความสะอาดฟันเด็กก่อนวัยเรียน หมายถึง การมีร้านขาย อุปกรณ์แปรงฟันสำหรับเด็กในหมู่บ้าน ความสามารถในการซื้อหา และในการเดินทางไปซื้อของผู้ปกครอง

การได้รับข่าวสารความรู้เกี่ยวกับเกี่ยวกับการดูแลทันตสุขภาพจากสื่อมวลชน หมายถึง การที่ผู้ปกครองได้รับข่าวสารความรู้การดูแลทันตสุขภาพเด็กจากวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร โปสเตอร์ แผ่นพับ ภาพพลิก นิทรรศการ และบอร์ดให้ความรู้ในโรงพยาบาลในสถานีย อนามัย และในคลินิกเอกชน

การได้รับการสนับสนุนทางสังคมในการดูแลทันตสุขภาพ หมายถึง การที่ผู้ปกครองได้รับ คำแนะนำ คำชมเชยเกี่ยวกับการดูแลทันตสุขภาพเด็กจากญาติ เพื่อนบ้าน เจ้าหน้าที่สาธารณสุข

การได้รับแรงสนับสนุนอุปกรณ์แปรงฟันจากโครงการหรือจากหน่วยงานต่าง ๆ การที่ผู้ปกครองพาเด็กเข้าร่วมโครงการประกวดสุขภาพฟันหรือประกวดสุขภาพเด็ก

พฤติกรรมการดูแลทันตสุขภาพเด็กก่อนวัยเรียนของผู้ปกครอง หมายถึง พฤติกรรมของผู้ปกครองในการดูแลการบริโภคอาหาร การทำความสะอาดช่องปาก การตรวจฟันและการพาเด็กไปพบทันตบุคลากรสาธารณสุข

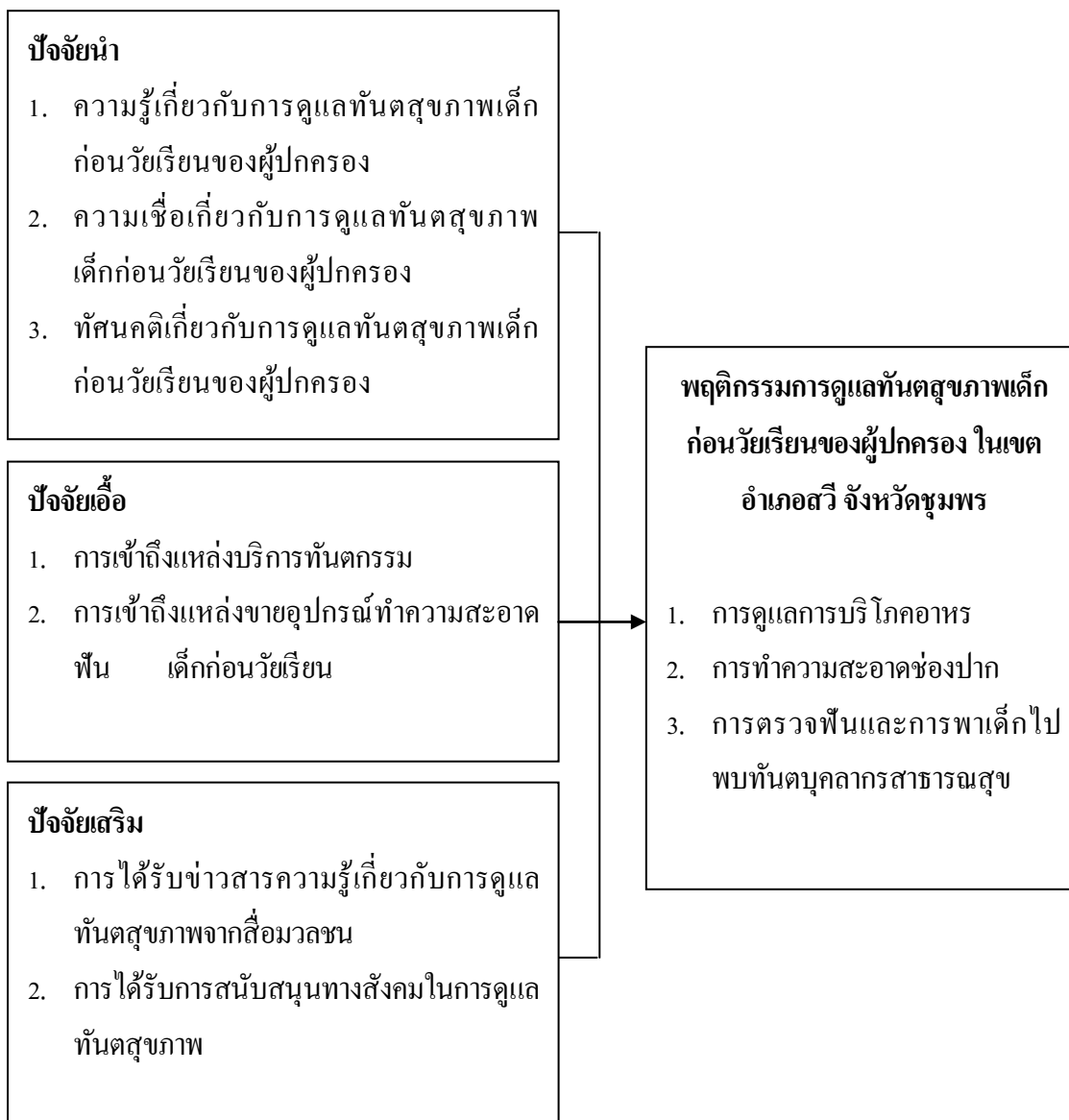
พฤติกรรมการดูแลการบริโภคอาหาร หมายถึง การกระทำใด ๆ ของบุคคลหรือกลุ่มคนที่มีหรือเกี่ยวข้องกับการบริโภคอาหาร ได้แก่ การดูแลการดื่มนม การดูแลหลังการดื่มนม การดูแลหลังการดื่มน้ำหวานหรือน้ำผลไม้ การดูแลหลังการรับประทานขนม

พฤติกรรมการทำความสะอาดช่องปาก หมายถึง การกระทำใด ๆ ของบุคคลหรือกลุ่มคนที่มีหรือเกี่ยวข้องกับการดูแลทำความสะอาดช่องปากให้เด็ก ได้แก่ การแปรงฟัน วิธีการแปรงฟัน ช่วงเวลาการแปรงฟัน การทำความสะอาดช่องปากให้เด็ก

การตรวจฟันและการพาเด็กไปพบทันตบุคลากรสาธารณสุข หมายถึง การกระทำใด ๆ ของบุคคลหรือกลุ่มคนที่มีหรือเกี่ยวข้องกับการตรวจฟัน และการพาเด็กไปพบทันตบุคลากรสาธารณสุข ได้แก่ ความถี่การตรวจสุขภาพช่องปาก การพาเด็กไปพบทันตบุคลากรสาธารณสุข เพื่อป้องกันหรือรักษา

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ประโยชน์ของการวิจัย

1. ทราบถึงระดับพฤติกรรมการดูแลทันตสุขภาพเด็กก่อนวัยเรียนของผู้ปกครอง
2. ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการดูแลทันตสุขภาพเด็กก่อนวัยเรียนของผู้ปกครอง
3. นำผลการศึกษาที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนจัดกิจกรรมการดูแลทันตสุขภาพเด็กก่อนวัยเรียนของผู้ปกครอง
4. นำผลการศึกษาที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับทันตสุขภาพในประเด็นอื่นๆ ต่อไป